

Miðvikudaginn 29. apríl 1992.

Nr. 249/1990. **Hagkaup hf.**

(Hróbjartur Jónatansson hrl.)

gegn

Þrotabúi Kjöt- og matvælavinnslu

Jónasar Þórs hf.

(Brynjólfur Kjartansson hrl.).

Skuldamál. Gjaldþrot.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Þór Vilhjálmsson, Garðar Gíslason og Gunnar M. Guðmundsson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 18. júní 1990. Hlutafélagið krefst sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Hið stefnda þrotabúi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Með bréfi 2. febrúar 1989 var þess krafist f.h. stefnda, að áfrýjandi greiddi vegna vöruútekta í ágúst 1988 hina umstefndu fjárhæð auk vaxta, innheimtulauna og söluskatts. Ekki er fram komið, að þessu bréfi hafi verið svarað, en 20. sama mánaðar gaf lögmaðurinn, sem er skiptastjóri í búinu, út áskorunarstefnu. Af hálfu stefnda í héraði (áfrýjanda) kom fram greinargerð, sem lögð var fram 30. mars. Frá stefnanda í héraði (stefnda hér fyrir dómi) var síðan lögð fram greinargerð 28. nóvember 1989. Næst kom málið fyrir dóm 13. febrúar 1990 og var þá munnlega flutt. Það var endurupptekið 5. apríl, en flutt á ný 23. apríl.

Ekki er um það deilt, að áfrýjandi fékk vörur fyrir 1.019.091 krónur frá Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs hf. í ágúst 1988. Með ávísun, sem dagsett er 25. júlí 1988, var ávísað til Verslunarfélags Austurlands hf. inneignum kjötvinnslunnar hjá áfrýjanda, eins og nánar er lýst í héraðsdómi. Af gögnum málsins verður ráðið, að í septemberbyrjun 1988 hafi áfrýjandi á grundvelli þessa skjals greitt verslunarfélaginu fyrir vörukaup í júlí þetta ár.

Bú kjötvinnslunnar var tekið til gjaldþrotaskipta 31. ágúst 1988, en fyrsta auglýsing og innköllun birtist í Lögbirtingablaði 28. október 1988. Þó var af hálfu Verslunarfélags Austurlands hf.

lýst kröfu í þrotabúið hinn 7. september. Þar var getið fyrrgreindrar ávísunar og þess krafist, að 1.019.091 króna, sem hið gjaldþrota félag ætti hjá áfrýjanda, rynni til verslunarfélagsins utan skuldaraðar. Áður en afstaða búsins kom fram, greiddi áfrýjandi þessa upphæð til verslunarfélagsins 7. október 1988.

Afstaða bústjóra til kröfu verslunarfélagsins, sem lýst var 7. september, kom fram 18. janúar 1989. Var því hafnað, að 1.019.091 króna yrði greidd utan skuldaraðar, og því lýst, að lögð yrði fram á skiptafundi tillaga um riftun á greiðslu 2.044.442 króna. Riftunarmál mun ekki hafa verið höfðað, en í þessu máli eru kröfur byggðar á vörureikningum, sem fyrr segir.

Ágreiningur er um það með aðilum málsins, hvort stjórnendur áfrýjanda hafi hinn 7. október 1988 vitað eða mátt vita um gjaldþrot kjötvinnslunnar. Ekki verður á því byggt, að svo hafi verið, enda hafði tilkynning um gjaldþrotaúrskurðinn þá enn ekki verið birt með lögmaeltum hætti. Ávísun sú, sem greiðslan þann dag byggðist á, var eðlileg í viðskiptum aðila eftir atvikum, og bréf verslunarfélagsins til skiptaráðanda 7. september hafði ekki leitt til þess, að hann gerði ráðstafanir til, að féð rynni til þrotabúsins.

Af framanskráðu leiðir, að taka ber kröfur áfrýjanda hér fyrir dómi til greina. Fer um málskostnað eins og segir í dómsorði.

Það athugast, að óheimilt var að höfða mál þetta sem áskorunarmál, þar sem ljóst var á útgáfudegi stefnunnar, að hin upphaflega og óumdeilda peningaskuld hafði þá verið greidd, þó að ágreiningur væri um þýðingu þess að lögum.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Hagkaup hf., á að vera sýkn af kröfum stefnda, þrotabús Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs hf., í máli þessu.

Hið stefnda þrotabú greiði áfrýjanda 200.000 krónur í málskostnað samtals í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 21. maí 1990.

Mál þetta, sem dómtekið var 23. apríl sl., er höfðað fyrir bæjarþingi Reykjavíkur af þrotabúi Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs h/f, kt.

630683-1499, gegn Hagkaupum h/f, kt. 671280-0169, Skeifunni 15, Reykjavík, með áskorunarstefnu, birtri 1. mars 1989.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi verði dæmdur til greiðslu á 1.019.091 kr. auk ársdráttarvaxta sem hér segir: 49,2% frá 1/9 1988 til 1/10 s. á., 33,6% frá þ. d. til 1/11 s. á., 27,6% frá þ. d. til 1/12 s. á., 24% frá þ. d. til 1/1 1989, 21,6% frá þ. d. til þingfestingardags máls þessa, en með hæstu dráttarvöxtum frá þ. d. til greiðsludags, og leggist dráttarvextir við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1/9 1989, og málskostnaðar samkvæmt gjaldskrá LMFÍ auk virðisaukaskatts, og beri málskostnaður hæstu lögleyfða dráttarvexti frá 15. degi eftir uppkvaðningu dóms.

Dómkröfur stefnda eru þær, að hann verði að fullu sýknaður af öllum kröfum stefnanda. Krafist er málskostnaðar úr hendi stefnanda samkvæmt gjaldskrá LMFÍ og þess jafnframt krafist, að málskostnaður beri dráttarvexti skv. III. kafla laga nr. 25/1987 að liðnum fimmtán dögum frá dómsuppsögu til greiðsludags.

Mál þetta var dómtekið að loknum munnlegum málflutningi 13. febrúar sl. Það var endurupptekið 5. apríl sl., endurflutt og dómtekið á ný 23. apríl sl.

Sáttaumleitanir fyrir dómi hafa ekki borið árangur.

I.

Málsatvik eru þau, að aðilar málsins hafa átt viðskipti sín á milli um kaup stefnda á hráefni til kjötframleiðslu af kjöt- og matvælavinnslu stefnanda. Í málinu liggur fyrir yfirlýsing, svonefnd „ÁVÍSUN“, út gefin af Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f 25. júlí 1988 og árituð af stefnda um samþykki. Yfirlýsing þessi hljóðar svo efnislega:

„Við undirritaðir í Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f ávísum hér með til Verslunarfélags Austurlands h/f, Fellabæ, öllum inneignum Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f hjá Hagkaupum h/f, Skeifunni í Reykjavík, sem Kjötvinnsla Jónasar Þórs h/f á hverju sinni, til greiðslu á skuld Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f við Verslunarfélag Austurlands h/f skv. dómsátt, dags. 14. júní 1988, og vísast um efni skuldarinnar til framangreindrar dómsáttar.

Skv. þessu veitir stjórn Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f Hagkaupum h/f fullt og ótakmarkað leyfi til þess að ráðstafa fjármunum Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f vegna vörukaupa Hagkaupa h/f til Verslunarfélags Austurlands h/f í framangreindum tilgangi.

Ávísun þessi á inneign Kjötvinnslu Jónasar Þórs h/f er óafturtæk og óuppsegjanleg nema með samþykki Verslunarfélags Austurlands h/f.

Skal ávísun þessi gilda, þar til að Kjötvinnsla Jónasar Þórs h/f hefur að fullu gert upp skuld sína við Verslunarfélag Austurlands h/f samkvæmt

framangreindri dómsátt, þ.m.t. öllum höfuðstól, dráttarvöxtum og málskostnaði.“

Bú Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs h/f var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði skiptaréttar Reykjavíkur, upp kveðnum 31. ágúst 1988, samkvæmt beiðni, sem skiptaráðandanum barst sama dag. Auglýsing um gjaldþrotaskiptin var fyrst birt í Lögbirtingablaði nr. 129, sem út kom 28. október 1988.

Með kröfulýsingu, dags. 7. september 1988, lýsti Verslunarfélag Austurlands h/f kröfu í protabúið, sem grundvölluð var á dómsátt milli kröfulýsanda og hins gjaldþrota félags, dags. 14. júní 1988. Í kröfulýsingu þessari er og getið um fyrrgreinda ávísun á inneign félagsins hjá stefnda, Hagkaupum h/f. Af hálfu kröfulýsanda var m.a. gerð krafa um það, að inneign hins gjaldþrota félags hjá Hagkaupum h/f, sem ávísað hafði verið, að fjárhæð 1.019.091 kr., en eigi hafði verið ráðstafað til kröfulýsanda, yrði viðurkennd sem greiðsla til hans utan skuldaraðar.

Hinn 7. október 1988 greiddi stefndi framangreinda fjárhæð inn á hlaupareikning Verslunarfélags Austurlands h/f á Egilsstöðum.

Með tilkynningu bústjóra, dags. 18. janúar 1989, var hafnað kröfu Verslunarfélags Austurlands h/f um greiðslu utan skuldaraðar á 1.019.091 kr. og krafist greiðslu þess fjár til búans.

Með innheimtubréfi, dags. 2. febrúar 1989, var gerð krafa á hendur stefnda um greiðslu greindrar fjárhæðar vegna úttekta, jafnframt því sem mótmælt var greiðslu fjárhæðarinnar til Verslunarfélags Austurlands h/f.

Mál þetta var þingfest fyrir bæjarþingi Reykjavíkur 16. mars 1989.

II.

Stefnandi reisir kröfur sínar á framlögðum reikningum vegna úttektar stefnda á kjötvörum hjá kjötvinnslu stefnanda í ágúst 1988, samtals að fjárhæð 1.019.091 kr., sem eru stefnufjárhæðin.

Stefnandi hefur lagt fram greinargerð í málinu samkvæmt 2. mgr. 230. gr. laga nr. 85/1936. Þar segir, að ljóst hafi verið, þegar framlögð ávísun hafi verið gerð 25. júlí 1988, að flestum viðsejendum stefnanda, þ. á m. Verslunarfélagi Austurlands h/f og stefnda, hafi verið kunnugt um, hvernig fjárhag stefnanda var komið, enda muni ráðstöfun þessi gerð að undirlagi forráðamanna Verslunarfélags Austurlands h/f og Hagkaupa h/f sameiginlega, en Hagkaup h/f séu hluthafi í Verslunarfélagi Austurlands h/f.

Fram sé komið, að skuld sú, sem verið sé að krefja Hagkaup h/f um í málinu, hafi ekki verið greidd Verslunarfélagi Austurlands h/f á þeim tíma, sem kröfulýsing þess aðila hafi verið sett fram 7. september 1988.

Ljóst sé, að óheimilt hafi verið að ráðstafa þessari greiðslu nema með heimild skiptaráðanda, eftir að bú stefnanda hafði verið tekið til gjald-

protaskipta, og sé því greiðsla stefnda á áðurnefndri fjárhæð til Verslunarfélags Austurlands hf. með öllu óheimil og stefndi skyldugur til þess að standa þrotabúinu skil á stefnufjárhæðinni.

Augljós hagsmunatengsl stefnda og Verslunarfélags Austurlands h/f birtist í því, að stefndi sé einn af þremur helstu hluthöfum í Verslunarfélagi Austurlands h/f, og því fráleitt að telja stefnda í góðri trú, er hann ráðstafi 1.019.091 kr. inn á reikning Verslunarfélags Austurlands h/f 7. október 1988, svo sem framlögð kvittun ber með sér. Hér sé augljóslega samvinna þessara tveggja aðila í þá veru að ívilna Verslunarfélagi Austurlands h/f sem kröfuhafa í þrotabúi stefnanda með þessum sérstaka hætti, og megi um heimildir til riftunar slíkri greiðslu benda á 59. og 61. gr. gjaldþrotaskiptalaga nr. 6/1978, en í þessu tilfelli sé kröfunni ekki beint að Verslunarfélagi Austurlands h/f, heldur aðeins að stefnda, þar sem ljóst sé, að honum ber að greiða skuld sína til stefnanda, og sé það gersamlega á ábyrgð stefnda, ef hann hefur greitt þriðja aðila, sér náteygðum, án allrar heimildar, í því skyni að ívilna honum á kostnað annarra, sem kröfu eiga á hendur stefnanda.

III.

Af hálfu stefnda er tekið fram, að uppgjörs máti á viðskiptum aðilanna hafi jafnan verið á þann veg, að í lok úttektarmánaðar hafi starfsmenn kjöt- og matvælavinnslu stefnanda framvísað reikningum sínum við stefnda, sem afhent hafi víxil með gjalddaga einum mánuði síðar. Þannig hafi stefndi greitt reikning fyrir marsmánuð 1988 með víxli pr. 1. maí 1988.

Ástæður umgetinnar ávísunar hafi verið þær, að Kjöttvinnsla Jónasar Þórs hf. hafði vanefnt áður gerða dómsátt við Verslunarfélag Austurlands h/f, er hljóðað hafi á 9.307.041,24 kr., og við hafi blasað aðför að eignum félagsins, þ.m.t. inneignum félagsins hjá viðskiptamönnum þess. Stefndi hafi því haft þann hátt á, er Kjöt- og matvælavinnsla Jónasar Þórs h/f framvísaði reikningum á stefnda, að stefndi hafi sent Verslunarfélagi Austurlands h/f víxil sömu fjárhæðar, samþykktan til greiðslu af stefnda einum mánuði síðar.

Um mánaðamót ágúst/september 1988 hafi starfsmenn Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs h/f framvísað reikningum fyrir úttekt stefnda í ágústmánuði, og í framhaldi af því hafi stefndi sent Verslunarfélagi Austurlands h/f víxil, að fjárhæð 1.019.091 kr., sem jafngildi stefnufjárhæð máls þessa, og hafi stefndi greitt hann í októbermánuði 1988 í Búnaðarbankanum á Egilsstöðum. Stefnda hafi ekki verið kunnugt um gjaldþrot Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs h/f fyrr en allnokkru eftir, að afhending á víxlinum hafi farið fram til Verslunarfélags Austurlands h/f.

Um kröfu Verslunarfélags Austurlands h/f, að viðurkennd yrði greiðsla utan skuldaraðar af inneign stefnanda hjá stefnda í máli þessu, er tekið fram, að sú krafa hafi einungis verið árétting um rétt verslunarfélagsins, enda hafi það félag þá haft í höndum víxil frá stefnda. Það hafi hins vegar ekki verið fyrir en með bréfi, dags. 2. febrúar 1989, að stefnandi hafi krafist stefnda um greiðslu á reikningsskuld og mótmælt greiðslu til Verslunarfélags Austurlands h/f.

Stefndi reisir sýknukröfu sína á því, að hann hafi að fullu efnt allar greiðsluskyldur við stefnanda vegna úttekta. Með greiðslu 1.019.091 kr., til Verslunarfélags Austurlands h/f hafi stefndi verið að greiða samkvæmt vilja kröfueiganda, Kjöt- og matvælavinnslu Jónasar Þórs h/f, samkvæmt nefndri ávísun, og hafi stefnda því verið rétt og skylt að greiða umrædda fjárhæð Verslunarfélagi Austurlands h/f. Þá liggi ekkert fyrir um það í málinu, sem heimilað gæti stefnda að greiða umrædda fjárhæð öðrum en Verslunarfélagi Austurlands h/f.

Í munnlegum málflutningi var og á því byggt af hálfu stefnda, að greind ávísun væri handveðsigildi samkvæmt 2. tl. 24. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978.

IV.

Ágreiningslaust er, að stefndi, Hagkaup h/f, hafi í ágústmánuði 1988 tekið út kjötvörur hjá kjötvinnslu stefnanda í samræmi við framlagða reikninga, að fjárhæð 1.019.091 kr.

Úrskurður um gjaldþrot stefnanda var kveðinn upp í skiptarétti Reykjavíkur 31. ágúst 1988, sem var sama dag og skiptaráðandanum barst beiðni stjórnar félagsins þar um. Sá dagur telst því vera frestdagur samkvæmt a-lið 1. gr. laga nr. 6/1978.

Svo sem fram er komið, greiddi stefndi reikningskröfu þá, sem hér um ræðir, inn á hlaupareikning Verslunarfélags Austurlands h/f 7. október 1988. Ekki verður af gögnum máls ráðið, að þar hafi verið um greiðslu víxils að ræða. Byggir stefndi á því, að með þeirri greiðslu hafi hann að fullu efnt greiðsluskyldur sínar gagnvart stefnanda vegna úttekta í samræmi við fyrrnefnda ávísun.

Með þessari sérstöku ávísun eða yfirlýsingu, sem gerð var rúnum mánuði fyrir frestdag, var stefnda heimilað að ráðstafa fjármunum stefnanda til Verslunarfélags Austurlands h/f til greiðslu á skuld samkvæmt dómsátt, sem gerð hafði verið 14. júní 1988. Telur stefndi, að þar með hafi stofnast handveðsigildi í skilningi 2. tl. 24. gr. laga 6/1978, sem gjaldþrotið hafi ekki áhrif á. Á þetta verður ekki fallist. Tryggingarréttindi þau, sem í yfirlýsingu þessari kunna að hafa falist, eru riftanleg samkvæmt 57. gr. laga 6/1978. Sama gildir einnig um greiðslu stefnda á þessum grundvelli til

Verslunarfélags Austurlands h/f, sbr. 59. gr. og 61. gr., svo sem stefnandi bendir á. Þegar þetta er virt, en einnig það, að ætla verður af gögnum máls og atvikum, að stefnda hafi verið ljóst eða mátt vera ljóst, að stefnandi var orðinn gjaldþrota, er stefndi innti greiðslu sína af hendi, verður að telja með vísan til 22. gr., 1. tl. 23. gr., sbr. og 86. gr. laga nr. 6/1978, og meginreglunnar um jafnræði kröfuhafa við gjaldþrot, að stefnda hafi verið heimildarlaust að ráðstafa greindri reikningsskuld svo sem gert var. Ber því að taka kröfu stefnanda til greina og með þeim vöxtum, sem krafist er og nánar greinir í dómsorði.

Samkvæmt þessum úrslitum málsins ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda málskostnað, sem telst hæfilega ákveðinn 230.000 kr. að meðtöldum virðisaukaskatti. Málskostnaður ber vexti frá 15. degi eftir dómsuppsögu samkvæmt 175. gr. laga nr. 85/1936, sbr. 21. gr. l. 54/1988.

Eggert Óskarsson borgardómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Hagkaup h/f, greiði stefnanda, þrotabúi Kjöt- og matvæla-
vinnslu Jónasar Þórs h/f, 1.019.091 kr. með 49,2% ársdráttarvöxtum
frá 1/9 1988 til 1/10 s. á., 33,6% frá þ. d. til 1/11 s. á., 27,6% frá
þ. d. til 1/12 s. á., 24% frá þ. d. til 1/1 1989, 21,6% frá þ. d. til
16/3 1989, en með hæstu dráttarvöxtum frá þ. d. til greiðsludags og
230.000 kr. í málskostnað.

Dráttarvextir leggjast við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn
1/9 1989.

Málskostnaður ber vexti frá 15. degi eftir dómsuppsögu.

Dómi þessum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.